

ЈОВАН ДЕЛИЋ

„ЈЕЗИК ЈЕ ВАСЕЉЕНА”

Књига Ђорђа Нешића *Сџруне* богата је и брижљиво компонована. Њених шездесет седам пјесама раздијељено је у шест заокружених и цјеловитих циклуса, међусобно динамички повезаних. Настала је на програмском увјерењу да „језик је васељена” и да се васељена језиком и у језику пресликава. Начелом пресликавања језик се приближава својим лирским јунацима – Мики Аласу и Милутину Миланковићу, а јединством и спојем супротица и Лази Костићу. Пресликавање је својствено поезији, пјесничком језику, пјесничкој слици. Језик „памти што смо, ко смо / и рачун има тачан”, па зато „речима насељена / језик је васељена”.

Нешић има и два негативна програмска начела: на површност и убрзање пјесник не смије пристати. „У површност те вуче убрзање”, чиме се смањује и видно поље, и способност сагледавања и доживљавања свијета. Прве жртве модерне безглаве и бесмилене трке су вјера и смисао. Површност и убрзање кидају везе међу људима, генерацијама и са традицијом; онемогућавају промишљен избор међу вриједностима и њихово наслеђивање. Разјапљене чељусти празнине пријете да прогутаће све. Површни свијет не примјећује угроженост ни губитак високих вриједности и приклања се баналностима. Зато пјесник бира маргину, како би нашао спас од самоуништавајућег убрзања, површности и баналности и како би се дистанцирао од буке и „вавилонског шума”. Маргина је осјетљива; с руба долази „и весеље и јаук”, и „варвари и решење”.

Растући и живећи на обалама двију великих ријека – Драве и Дунава – Нешић је рано осјетио привлачност воде, њену елементарност, животодајност, али и ћудљивост, опасност и пријетњу смрћу. Вода, лед и сунце занимају га и као космичка начела, па

отуда и наслов једне његове књиге *Сунце и лег* (Чачак, 2018). Пјесник Здравко Миовчић написао је за Ђорђа Нешића да је „пјесник који ће у српској књижевности заувјек остати *ћрозор кроз који Дунав ћече*, достојан Орфелинов виноградар и брижан домаћин обновљене Миланковићеве земаљске куће”; пјесник који се „стиховима виноу за њим [Миланковићем – Ј. Д.] и за Теслом да открије космички ритам, логос и канон, хватајући пресликавања и одјеке код Бранка, Змаја, Лазе, Диса...” Успостављена је присност између пјесника и ријеке: ријека чисти тијело и душу, уздижући човјека „изнад земног кала”. Та присност је „лек / од ситних и крупних зала”. Вода је, а са њом и човјек, склонија низводном ритму и од искона учи човјека да „њено је и твоје ушће”. И Миланковић и Нешић још у дјечачком узрасту разумијевају „шта говори река” и слуте „шта шуми васиона”. Будућа ремек-дјела зачињу се у дјечјој глави, на дунавској обали и на интензивном доживљају природе. И научник и пјесник долазе до визије „да логос држи сав механизам света”; да су хаос и „грдни беспоредак” привид, јер – његошевски речено – „над свим овим грдним беспоретком / једна умна сила торжествује”.

Онај ко је гледао звијезде на небу и у води – попут Милутина Миланковића – и у сутону слушао жабли крeket, усклађује земаљски са космичким ритмом и вођен је невидљивом руком у прапочетке. И пјесник Ђорђе Нешић хвата космичких струна бруј, као што је, на други начин, усмјерен био на космичке струне научник Милутин Миланковић. Нешићев лирски јунак „чврсто за гриву држи нестални космички ветар”, потпирујући „вањски и унутарњи пламен” и разбуктавајући своју научну имагинацију, тако да прониче у космичке односе, откривајући васионске тајне и законе, досежући до „прапочетка” – до „леденог доба” и до „канона осунчавања” – до ремек-дјела Милутина Миланковића.

Хумор је велики квалитет Нешићеве поезије; доста риједак квалитет рефлексивног пјесништва. Утолико је драгоцјенији. И дунавске гуске осјећају законе природе: оне препливају Дунав и изађу на другу обалу око три километра ниже, колико их вода занесе. Цио дан се, пасући, крећу другом обалом узводно, како би их у повратку Дунав опет донио тачно на мјесто одакле су јутрос запливале. Мика Алас ће се радије дванаест пута давити у разним водама него што ће икад научити да плива. Најславнији алас умро је као непливач.

Орфелинов *Искусни ћогрумар* је Нешићу једно од омиљених дјела. Нешић је и вински пјесник у најплеменитијем смислу ријечи. У виноу је божанска истина, не само Бахусова већ и Христова, а подрум је тајанствено, чудотворно мјесто, у којем долази до

великог преображаја грожђа у вино. Из подрума се увис стреми; силазак у подрум није пад већ успињање. Подрум је „старији од куће и надземног света“; чувар оностраног, тајног, метафизичког; чувар саме сушти; „трезор еликсира и опојних пића“ до којег се спуштајући успиње из земаљског пакла. Подрум најбоље зна тајну односа свјетла и таме; тама даје мјеру вриједности свјетлу: „Само се у таму види њеним оком / Уистину шта је плитко, шта дубоко. / Само је у таму светло неупитно.”

Нешић је у пјесничком дијалогу с Милутином Миланковићем, Миком Аласом, Николом Теслом, Бранком Радичевићем, Змајем, Јаковом Игњатовићем, Дисом, Миланом Кашанином, Лазом Костићем, Савом Мркаљем, па са нашим средњовјековним писцима: Теодосијем, попом Петром, монахом Исаијом. Самим тим је његова поезија – поезија културе. У дијалогу је и са својим недовршеним, можда и напуштеним пјесмама. Варке као провалије зјапе између замисли и реализације; привид и лажни сјај пратиоци су људског, па и пјесничког несавршенства. Неизвјесност лебди над сваком човјекском стваралачком авантуром. Мука с недовршеним пјесмом боли без обзира на пјесничко искуство. Неће нестати оно што у себи има логос и што може бити језиком оживљено.

Насупрот васионској хармонији и поретку стоје историјске – човјекове – грешке. Историја свијета указује се као „панорама грешака / које су се излиле у векове простране”. Историјске грешке се понављају, заводе, вуку на странпутицу људе и народе. Човјек који је пронашао у тајне васионе и космоса – Милутин Миланковић – био је жртва окупаторског терора, „лагер-клетва” и кућног притвора. Зато је цио пети циклус књиге посвећен „инвентури страха” од људи и од историје. „Свуда се осјећа страх.” У истој каши коју ће појести страх су и плашени и онај који плаши.

О људима „наших дана” Нешић пјева Дисовим, тужбаличким стихом у пјесми „Златно теле”. Људи су „измјерени”, премрежени свјетским мрежама, уловљени, намамљени на површност, измјештени из свога лежишта, лишени тајне и интима, покривени камерама и забљеснути рекламама, без интимног простора, изнесени на глобално тржиште, гдје је циљ „свих одреда” шчепати „за реп и уши златно теле”, које, ипак, не стоји на свакој раскрсници. Изгубивши индивидуалност, људи су претворени у камелеонско стадо, произведено „струнама друштвених мрежа” и „масовним медијима”, „смућених и узбурканих интимних тренутака у модерним артеријама града”. Ново, људско, градско, улично стадо живи у маглама у којима „царује немир и цвета параноја / на карневалу страха камелеонских боја”. Лирски субјекат храбри самога себе:

„Не бој се, мада сам си” и „А ти се не бој, ипак”. Нешић је дао лијеп прилог и савременој сатиричној поезији. Остао је одређен за живот „у мањини” и „на маргини”, учећи од воћа и биља „како се увис стреми”, пјевајући о калему, сађењу лозе или резивању воћака, а те пјесме су истовремено о његовој поетици. Виноград је за њега света земља у којој је чокот на жици „распет ко Христос на стубу”. Иста је одговорност и иста „стрепња тиха” онога који орезује воће и пјесника који утеже стихове у сонет, па се пјесма „Резивање воћака” претвара у личну поетику сонета:

У патетику реалност се сели.
Овде је реч о животу и смрти,
о маказама и о танкој црти,
која неживо од живог дели.

Резач је напет. Правила су строга
и зна се тачно шта сме се, шта не сме.
Устрептао је и самљи од Бога
ко воћке реже и ко пише песме.

Иста је одговорност, стрепња тиха
од гране нагло израсле, од стиха
који би силом у сонет да уђе.

Да ли смртним ил животним дахом
дунуо – не знаш – и гледаш са страхом
на своје дело као нешто туђе.

(Ријеч на уручењу Награде „Бранко Ћопић” Ђорђу Нешићу за књигу
Сјируне (Бањалука, 2022) у САНУ 7. децембра 2023)